

Slika in srce

Pridobljeno iz Wikivira, dne 07/17/18

Spisano:	Kres 1885
Viri:	Objavljeno pod psevdonimom Dr. Stojan. Preslikal iz časopisa <i>Kres</i> 1885 Jože Dovjak, strojno prepoznal Matjaž Rebolj, postavil M. Hladnik. Kjer je besedilo preveč nasmeteno, vzemi za predlogo poznejšo dLibovo digitalizacijo v treh nadaljevanjih (str. 10 sl. [1] , 77 sl., 131 sl.) To delo je v javni lasti , ker so avtorske pravice potekle. Po Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah (59. člen) trajajo avtorske pravice še 70 let po avtorjevi smrti.
Dovoljenje: 	Za anonimna in psevdonimna dela (kadar ni mogoče nedvoumno ugotoviti avtorja) trajajo 70 let po zakoniti objavi dela (61. člen).
Stopnja obdelave: 	To besedilo je pregledalo več urejevalcev in je brez tipkarskih in slogovnih napak.
Izvozi v formatu:	 epub mobi pdf rtf txt

I.

Visoko na pobožji bistre reke Save vzdiguje se sivi gradič veleposestnika Radivoja. Nikdo ne pomni več, kdaj so slovenski tlačanje sezidali ga. Ali peneči valovi reke slovenske znali bi ti povedati, da je tega gradú zidovje močil pot kmetskega čela. Krvave srage so se sicer že posušile, in naš kmet ne čuti zdaj več nekdanjega robstva, ali vendar še gleda z nekim tajnim strahom na to sivo zidovje, ko plavi svoj les na hrbtu penečega valovja. Tik struge nad šumečim vodovjem moli iz grajskega zidú lepa veranda. Z nje vidiš v globino, kjer imajo ribe svoj ples in se sučejo peneči vrtinci. A tvoj pogled se tudi lahko razprostire v širno daljavo. Céla gorenjska stran ti stopi hipoma pred oči, in snežnikov velikan, slovanski Triglav, pozdravlja te častitljivo s svojo vnebókipečo, sivo glavo. Tam ti odseva belo zidovje blejskega gradú, tú se ti vije sreberno-peneča Sava med logi in gaji, polji in travniki; ondi se ti nasproti smeje prijazne bele cerkvice po holmih in gričih. Ni ga lahko lepšega pogleda za naše okó, kakor je ta z Radivojevega posestva na stran gorenjsko in Julske planine.

Radivojev gradič ni razpadel in se razsul, kakor mnogo drugih gradov na Slovenskem. Sedanji posestnik kakor tudi njegovi pradedje popravljali so ga vedno ter skrbeli, da se ne poruši. Konečno so ga prezidali v lepo grajščino. Ali na prvi hip se že pozna, da kljubuje njeno prvotno zidovje že stoletja času in vetru. Okoli grajščine se razprostira krasen park,

nasajen z umetnimi, inostranskimi cveticami in drevesi. Ti nasadi so bili in so še sedaj dika in ponos Radivojeve rodbine. Na vrt pa se naslanja prostorno rodovitno polje, logi in gaji, in kamor ti proti vzhodu seže oko, to vse je imetje bogatega grajščaka Radivoja. Célo posestvo ima nekaj vabljivega in priljudnega, in kdor stopi v Radivojevo bivališče, najde ondi prijazne, dobrohotne obraze. Nekega spomladnega jutra bilo je že solnce visoko priplavalo na nebo. Megle so se vzdignole, gore in doline so bile čiste kakor ribje okó. Na verandi so zajutrekovali grajščak Radivoj in njegovi hčerkici Angela in Dora.

Radivoj je bil mož krepke in trdne postave, jedva kakih petinštirideset let star, ali — vdovec. Pred dvema letoma mu je po kratkej plučnej bolezni umrla blaga žena, katero je ljubil kakor lastno okó. Povabljen na oficijalni, slavnostni ples v glavno mesto, ustregel je etiketi kot deželni plemenitaš in veleposestnik. Prišel je sicer z dežele s svojo nežno soprogo v krasno okinčane dvorane, a te ženska lepota je očarala ves mestni moški svet. Kakor se cvetlica, ki raste na prostem in diha vedno vá-se čisti in sveži zrak, vidno razločuje od svojih vrstnic, ki se umetno gojijo v toplih in zaduhlih sobanah, tako je nadkriljevala gospá Radivojeva mestne svoje tovaršice. Bila je kraljica celej družbi. A nežna rožica ni varna pred mrazom in nevihto. Le majhen piš, in po njej je. In rés, gospá Radivojeva se žalibože prehladi, kašljajoča dojde domú in v dveh mesecih so spremili obožavano krasotico in plesalko k večnemu počitku ...

Nesrečnemu možu je zapustila dve nežni deklici, šestletno Angelo in osemletno Dorico. Devet let je živel Radivoj s svojo družico, Poljakinjo po rodu. Kot stotnik jo je bil spoznal v Lvovu. In plemenita žena mu je sledila kot soproga na zemljo slovensko, ko je on po smrti svojega očeta, izstopivši iz vojaške službe, prevzel gospodarstvo in grajščino. Izgubivši biser svoj in srce svojega življenja, hotel je Radivoj zopet stopiti v vojaški stan, da si razvedri glavo in srce. Ali pogled na nežna otročiča Angelo in Doro ni mu dovolil uresničiti svoje misli. Tedaj pa je gospodaril in delal pridno, da si olajša neznosno breme svoje nesreče.

Na videz je prenašal mirno in možato svoj žalostni stan. Ali tem večji znotranji boji razsajali so v njegovem srci. Malo je zahajal v družbe svojih prijateljev plemenitaških, le redko so ga videli v bližnjem glavnem mestu slovenskem. Vse svoje moči je posvetil gospodarstvu in izgoji dveh dragih mu otročičev. Angela in Dora sta mu lajšali srce, in njun poljub je zvilil očetu zopet solzo veselja v oči. A to le za trenutek. Nežnost in otroška udanost njegovih hčerkic mu je sevéda predočila tudi vso gorečo ljubezen njegove rajнке žene, in tedaj se je on zamislil v prejšnje srečne dni in spomine mladostne.

»Zaslúžil sem svojo nesrečo,« govoril je Radivoj večkrat samemu sebi. »In zdi se mi, kakor da bi božja previdnost navlašč tako grozno ravnala z menój. Najprej mi dá okusiti vso slast zemeljske sreče in zakonskega življenja, in potém me udari, kakor zadene strela ponosni hrast, ter me pahne v neizmerno globino bridke osode. Rés, bil sem v mladosti lahkomiseln, vnel sem marsiktero srce, vse to je rés. Ali nesrečno storil sem le éno bitje, in le éna je moja pregreha, ktera mi teži srce in glavo ... A tolike nesreče ne zaslužim, da bi

moral sedaj životariti zapuščen s svojima nežnima otročičema v samotnej grajščini. Saj nisem jaz sam kriv ... nekdanje svoje nezvestobe in ločitve!« Temne bi bile vsakemu zadnje besede Radivojeve, proti komur bi jih bil on koli izrekel. Ali nikdar ni živa duša slišala take tožbe iz njegovih ust. Sploh on ni nikdar črhnol besedice o tem, kakšni spomini ga vežejo na mladostna leta. Tudi proti svojej ženi ni nikoli omenjal svojega mladostnega življenja. Bil je srečen, presrečen z njo, in še na misel mu ni prihajalo, da je bil nekdanj posvetil prvo ljubezen — drugemu bitju.

Oženil bi se bil kaj lahko v drugo Radivoj. Čakala je že marsiktera starikava plemenitaška gospica ná-nj. Vabili so ga na pohode in veselice, skušali so ga na razne načine razvedriti, vidéč ga vedno zamišljenega. Ali naš veleposestnik in grajščak je še čutil preveč ljubezni v srci do rajnke svoje žene in preveč je ljubil svoji nežni hčerkici, da bi bil dal prostora takim mislim v svojih prsih. Izogibal se je torej prijateljskim vabilom, dobro vedóč, da bi z novo ženo ne privedel v grad srečnega življenja, temveč le samopašno mačeho svoje dragej Angeli in Dorici. In ta misel je konečno tudi obveljala v njegovej duši.

Namesto mačehe odločil se je Radivoj najeti odgojiteljico za svoji hčerkici. Dokler je mati živela, podučevala je sama svoji hčerki v prvih naukih, po njenej smrti pa je to delo opravljal grajščakov oskrbnik Desimir. Tako je preteklo dve leti, in sedaj je za deklici nastopil že čas, da dobite žensko odgojo in tovarišijo. To je grajščak popolnoma uvidel, in njemu je k tej izpremembi posebno prigovarjal modri njegov oskrbnik. Odsvetoval pa mu je na vsak način, izročiti hčerki v teh nežnih letih kakšnemu dekliškemu zavodu.

»Mladina naj se na prostem zraku razvija,« trdil je čestokrat Desimir, »ona naj uživa veselje, naj skače kakor jagnje na paši in se naj raduje proste, zelene narave. Tú se razvija duh in srce; le v zdravem telesu stanuje pravo življenje in moč. Kaj vam koristi, gospod grajščak, ta lepa grajščina, ta krasni park, to veliko posestvo, ako se morate ločiti od svojih edinih bitij, ki vam lajšajo in sladijo življenje. To vse je za vas in vaši nežni hčerki! Tú naj rastete in živite deklici, dokler ne pridejo óna leta, ko bodete morali od doma v mesto, da se više izobrazite.« Oskrbnikovi nasveti so bili odločilni, in Desimir je dobil laskavo nalogo, da poizveduje po dobrej in zanesljivej odgojiteljici. Oskrbnik je užival popolno udanost grajščakovo. Stopil je sicer v službo njegovo še le po smrti gospe Radivojeve, ali odkritosrčnost Desimirova je grajščaku jako dopadala, in so se ga je v svoje osamelosti tem bolj oklenol. Bil mu je tovariš in pravi prijatelj, in céli dve leti se ni ničesar dogodilo, kar bi bilo motilo in kalilo njuno medsebojno udanost. To razmerje je visoko cenil mladi, stoprav tridesetletni oskrbnik; saj si je s tem utrdil tudi privatno službo in zagotovil svojo z mnogimi studijami in težkočami priborjeno življenje. Zakaj kakor mnogo drugih, tako je tudi Desimir dedno premoženje célo porabil za svoje studije na višje obrtniške in poljedelske šoli ter bil vesel, da je po dokončanem uku prišel na dobro mesto k uljudnemu grajščaku Radivoju.

Pred štirinajstimi dnevi bil je že oskrbnik pisal predstojnici nekega znamenitega dekliškega zavoda na Dunaji, naj mu naznani, ali se ne nahaja v sredini njej izročeni

devojk gospica, ki bi bila sposobna za odgojiteljico v Radivojevej grajščini na Slovenskem. Vsak dan so že pričakovali odgovora; a osobito težko je čakal ná-nj Radivoj sam. Mnogo mu je bilo do tega, da pride odgojiteljica še to pomlad. Začne se namreč zopet delo na polji in v gorah; on kakor oskrbnik bodeta imela pri delavcih mnogo opravka in bota čez dan le malo domá. A dekletci puščati služkinjam v varstvo in nadzorovanje, to bi jima bilo na škodo in kvar. Zatorej vpraša oče pri zajutreku na verandi starejšo hčerko:

»Ali je že bil pismonosec danes tukaj, Dorica?«

»Ne, ljubi atek,« odgovorila mu dva nežna glasova.

»Kaj pa pričakuješ tako nujnega, da vsak dan po pismonoši poprašuješ,« nadaljuje Angela.

»To pismo bode za vaju, ljuba moja otročiča.«

»Za naju, za naju?« zavpijete deklici veselo in radostno. In kakor srni skočite po konci in zbežite, pustivši očeta samega, v park, da pogledate, ali že pismonosec prihaja. A namesto pismonoše zazre njih okó oskrbnika Desimira, ki se po peščenej stezici približuje grajščini. Deklici se naglo skrijete za gost grm, pričakujé ondi tiho svojega učitelja. Ustrašiti ste ga hoteli. In rés, ko se približa Desimir osodepolnemu grmičju, skočite Angela in Dora iz skrivne zasede na svojega — sovražnika, in občen smeh in krik konča to veselo otročjo epizodo. Deklici primete oskrbnika vsaka za éno roko in tako ga tirate skakljaje in smeje se pred očeta k zajutreku na grajsko verando.

»Namesto pismonoše ujeli sve gospoda oskrbnika,« šalite se deklici.

»Pravega ste dobili v roke. Danes sem jaz pismonosec, dragi dekletci. Gredóč z gore, kjer sem že bil danes ob petih pri delavcih, krenem jo malo v stranpoti in pogledam na pošto. Moj pot ni bil zastonj. Ravno je prišel poštni voz in na vas, gospod grajščak, tó-le pismo z Dunaja. Vzel sem ga takoj seboj in tu ga vam izročim.« Govoreč izvleče veliko pismo iz žepa in ga oddá Radivoju.

»Vendar enkrat odgovor, in to mislim dober odgovor,« mrmrá grajščak med zobmi. In obrnen proti deklicama, nadaljuje: »Današnje pismo nima nič za vaju; tú so same listine in spričevala. Idite torej k stražnici, naj vaju lepo opravi. Danes vzamem svoji pridni hčerki sebój na polje in v log na sprehod.« To je bilo dekletcema najljubše naročilo, in one zbežite kar nagloma v grad.

Ko sta graščak in oskrbnik sama, otvori prvi pismo. Iz ovitka potegne več spričeval, ali ta položi na mizo, ne da bi jih pogledal. Nató mu pride v roko dolgo pisanje, in tem je pridejan poseben ovitek s krasno sliko.

»To je gotovo podoba priporočane nam odgojiteljice,« opomni graščak ogledujoč živo sliko mlade, vitkorastle devojke. In kažoč podobo oskrbniku Desimiru, nadaljuje svoje opazke: »Rés, ali ni to krasna podoba?! Poglejte to visoko razumno čelo, to veliko odkritosrčno okó, to nežno lice, ta lepi nosek, rudeča ustna, okroglo brado! ... Ves obraz ima nekaj vabljivega, uljudnega, prikupljivega na sebi, a vendar je ta pogled ponosen in samozavesten.« Dolgo sta ogledovala naša znanca to podobo ter se niti načuditi mogla temu ženskemu krasu.

»To je umetnost, ne lepota. To je idealizovana slika, ne prava podoba,« trdi napósled grajščak, ki se ni dolgo mogel ločiti od njenega pogleda. Nezapopaden notranji čut pa je prešinol Radivojevo srce pri teh besedah, in njegovo okó, neprestano uprto v to krasno sliko, govorilo je jasno, da sprejme on pod vsakim pogojem to žensko bitje pod svojo streho.

»Ali čujva, kaj piše predstojnica.« Kakor pregleda orel z bistrim očesom hipoma vso širno ravan, ali ne zapazi kje bogatega plena, tako je grajščak radoveden in zamaknen v trenutku prečital vrsto za vrsto, list za listom.

»Pismo je kaj zanimivo,« opomni Radivoj. »Popis odgovarja popolnoma sliki, in z njeno krasoto ujema se neki tudi njeno srce, nje duhovitost in značajnost. — Presrčno hvalo vam izrekam, gospod oskrbnik, za vaš trud; kajti le vaše znanje s predstojnico tega dekliškega zavoda privede mi v hišo tako blago bitje, kakor je naša bodoča odgojiteljica. Ali berite rajši pismo sami; na več mestih je meni njegova vsebina nejasna, dà lahko bi rekel temna.« Glasilo pa se je takó-le:

»Na vaše pismo, v katerem me vprašate, ali vam moram iz svojega zavoda dobro in zanesljivo odgojiteljico poslati, usojam si sledeče odgovoriti. Imam več izvrstno izšolanih gospic za take službe, ali nobena se ni hotela odločiti, da bi zapustila glavno mesto ter se napotila tja na Slovensko, nepoznato in zapuščeno deželico. Osobito pa ne gre nobena odgojiteljica rada na deželo, kjer je vsem neprilikam izpostavljena, vzlasti v takej grajščini, kjer ni gospe grajske in drugega omikanega ženstva, kakor bi to bilo pri vas. Dalje še zahtevate, da bi kazalo, naj zna tudi ta ali oni jezik slovanski, najboljše hrvatski ali celó slovenski. Smejale so se gospice tem pogojem; nekatere so mene celó popraševale, kakšen jezik je to — slovenski jezik in kje se neki govori! Vi, gospod Desimir, ste me večkrat podučili o svojih domačih razmerah, in vaš poduk mi je pri tej priliki kaj dobro prihajal na pomoč, da se jim razmere na drobno in povoljno raztolmačila. Že sem vam hotela naznaniti, da ne morem vaše prošnji ustreči, a kar na enkrat mi pové ena najljubših mi učiteljic v zavodu, da jo je volje za nekaj let prevzeti to mesto, rekoč: » Jaz si želim na deželo, gospa predstojnica. Rada bi zopet enkrat dihala sveži zrak in se kretala prosto in veselo pod senco košatih dreves. Kako krasno bi bilo moje življenje, ko bi se mogla šetati po logih in gajih, hoditi po poljih in travnikih, posedati pod košatim bukovjem, poslušati žuborenje šumljajočega vira ter se kopati v šumečih valovih bistre Save. Za nekaj let naj stopim iz vaše službe, gospa predstojnica in potem se vrnem zopet v

zaduhlo zidovje cesarske stolice.«

Ne rada, a vendar uslišim njeno prošnjo, in sicer zató, ker jo ljubim iz célega srca in céle svoje duše. Dragoslava, tako se zove moja ljubljenska, prišla je kot štirinajstletno dekletce v moj zavod. Brez očeta in matere poslal je siroto v moje varstvo neki odvetnik iz mesta Zagreba. On je bil njen varuh. Dekle se mi je smililo v dno moje duše. Dragoslava je bila nežna cvetka, ktere pa ni prilival dobrohotni vrtnar, temveč ona je rastla kakor klij tam na polji pod milim nebom divja rožica, zapuščena in gojila jo štiri leta, in tako mi je postala plemenita cvetlica, ki razprostira milo in sladko vonjavo po mojem dekliškem zavodu. Tretje leto mi je že pomočnica in najbolj zvesto ter najbolj udano bitje, kakor jih imam in poznam. Teško se ločim od nje, in njenej prošnji in želji nisem mogla odreči. Sama sem vesela, ako jo vidim veselo, radujem se z njo, kakor se raduje mati z edinim svojim otrokom. Ko sem jej opisala kraj, kjer stoji grajščina veleposestnika Radivoja, in naslikala krasno stran gorenjsko z bistro reko Savo in snežnikom Triglavom, takrat je Dragoslava kar vzkliknola samega veselja ter mi rekla, da še hoče enkrat videti one kraje, kjer je nekdanj kar šestletno dekletce hodé in stojé občudovala krasno zemljo slovansko. Proti svojej volji pošiljam neizkušeno deklico v svet. Osamljena je sirota in zapuščena. Vse kar ima in premore, nosi sebój: blago srce in plemeniti duh. Narava jo je sicer obdarila z izvanredno lepoto, kakor vam svedoči pridejana slika; ali ženski kras je minljiv in čestokrat tudi človeku — v pogubo. Zatorej morem naglašati, da še Dragoslava vedno potrebuje dobrohotne roke, ki jo bode varovala vseh nezdog v življenji. Upam, da mi gospod grajščak ne odreče prošnje, naj čuva poslano mu cvetlico kakor lastno svoje dete ter mi jo po preteklih letih pošlje veselo in zadovoljno nazaj v moje naročje.«

Tem besedam prikima grajščak Radivoj. V srce se mu je smilila zapuščena sirota, a vendar jo je tudi blagroval vidéč, da se s toliko materino ljubeznijo poganja zá-njo njena predstojnica.

»Po tem pismu mi je sklepati, gospod oskrbnik, da je gospica Dragoslava celó pripravna za odgojiteljico in tovaršico mojima nežnima hčerkama. Spričevala njena kažejo tudi, da je vseskozi izobražena ter izurjena v modernih jezikih in glasbi. In baš to je tudi v sedanjem času v naših plemenitaških krogih najvažnejši faktor. Blagovolite torej naznaniti gospé predstojnici v mojem imenu, da je pogodba sprejeta z vsemi pogoji. Biti pa hočem odgojiteljici svojih hčerk tudi še varuh in zaščitnik, kolikor moje moči in čas premorejo. Sicer pa lahko tudi vi, gospod oskrbnik, predstojnici kot nekdanjej svojej znanki zagotovite, da mi bodete dobrohoten pomočnik v novem mojem poslu in časti. Ne pozabite pa pristaviti, da hočem po dokončanih letih odgojiteljici še enkrat toliko svoto, kakor jo sama zahteva, izplačati, ako izpolnjuje izvrstno in v popolno moje zadovoljnost svoje važno mesto.« Ni še bil grajščak izgovoril zadnjih besed, ko že prihitite Angela in Dorica smeje se na verando k očetu.

»Tú sve, dragi oče,« zakličete obe in ga potegneta za roki proséč, naj gre hitro z njima na sprehod.

»Počakajte malo, ljubi moji deklici,« tolaži ju oče. »Poglejte prej tó-le podobo!« Hlastno sežete obedve po sliki in jo nekaj časa pazno in začudjeno ogledujete.

»To je krasna podobica,« opazi starejša hčerka. »Lepa je kakor materina, ki nad mojo posteljico visi.«

»Ta gospica je menda tudi tako dobra, kakor so bili rajna naša mamica, ali ne atek!« popraša radovedno Angela svojega očeta.

»Se vé, da je tudi tako ljuba in mila,« pritrjuje oče naivnemu vprašanju. »Zatorej sem jo pa povabil, naj pride na naš dom, da bi z vama igrala, šetala po logu, vodila vaju po bližnjih gričih in hribih ter se z vama vselila kakor mati s svojima otrokoma. A tudi učile se bode z njo peti in igrati na glasovir, risati in slikati, na pr. visoke gore, bele crkvice, košata drevesa, lepa poslopja, a tudi majhne kmetske hišice.«

»To bode veselje,« zakličete deklici iznenadjeni ter silite očeta, naj jima še več pové o bodočej njunej tovarišici.

Grajščak ustreže želji svojih hčerk, a še le na potu po vrtu in polji, kjer jima razloži, da se pričinja sedaj za njiju čas poduka in prave odgoje.

II.

Nekaj tednov pozneje stopila je Dragoslava na zemljo veleposestnika Radivoja in njegovo grajščino. Nepopisljivo prijeten čut jo je prevzel, ko je poljubila svoje gojenki, Angelo in Dorico. Zdelo se jej je, da prevzame vse materine skrbi za nežni bitji, in globoka notranja ljubezen je pognala v njenem srci do maldih deklic. Nerazrušljiva vez je nastala med Dragoslavo in njenima gojenkama. Od tega trenutka, ko je stopila naša znanka pod streho grajščinsko, niste več čutili Radivojevi hčerki, da ste brez matere.

Dragoslava ni pustila iz skrbnega očeta svoji gojenk niti po dnevu niti po noči. V dveh velikih sobah bivala je naša trojica; skupaj je hodila po vrtu in gozdu, skupaj se učila in razveseljevala. V družini svojih deklic postajala pa je tudi Dragoslava bolj vesela, nego je bila s prva, ko je stopila pod tujo streho. Žalostni spomini na njeno mater in svojo mladost so jo čestokrat prevzeli, ko je sloné gledala raz verande po Gorenjskem in solzéča obračala se proti belej Ljubljani. Tedaj se je živo spominjala, kako je s svojo drago materjo kot šestletno dekletce hodila na Blejsko jezero, kako se je vozila po srebernih valovih ter nabirala ob njegovem obrežji krasnih cvetlic. Nekako temno dozdeva se jej tudi, da jej je mati večkrat kazala na to grajščino, kjer zdaj sama prebiva. Ti in enaki mladostni spomini delali so Dragoslavo otožno. Ona je vzdihovala po svojej materi ter se čutila tú osamljeno kakor še nikjer in nikdar poprej v svojem življenji. Le neskončna udanost Angelina in Dorina jej je za trenotek pregnala tužne misli in čute. Odkar je živela Dragoslava v Radivojevi grajščini, izpremenilo se je nekaj tu družbinsko življenje.

Grajščak je vidéč, da ste njeni hčerki v dobrih rokah, brez skrbi po več dni izostajal od doma. In tudi oskrbnika ni bilo vzlasti po letu mnogo domá, ker je imel po fužinah in na polji, v rudokopih in gorah mnogo opravka. Le včasih se mu je posrečilo, da je prišedši v park našel Dragoslavo sedečo na samotnej klopici. Tedaj se jej je pa približal in jo navadno vprašal, kako se kaj počuti ali je tú — zadovoljna. Molčé je prikimala z glavo oskrbnikovim besedam Dragoslava, ali je Desimir hitro spoznal, da čuti njeno srce drugače. Zatorej nadaljuje svoj pogovor:

»Zdi se mi, gospica, da se čutite tukaj zapuščeno in osamljeno. Saj ne občujete z nikomer razvèn z deklicama. Jaz bi se vam rad včasih pridružil bodi si na vrtu ali na polji ter se razgovarjal z vami, ali, ali ... «

»Zakaj pa take pomisleke gospod oskrbnik?«

»Bojim se, da naju opazuje skrbno, sumljivo oko.«

»Kdo pa?« popraša radovedno Dragoslava.

»Kdo? me vprašate. On — on sam, grajščak!« Dragoslava povesi oči in veze dalje krasno vezilo. Molčé sedita potém obá. Na enkrat pa privzdigne gospica glavo, v njej se rodi nova misel, in tedaj reče tiho:

»Gospod grajščak je rés proti meni jako prijazen in priljuden. Vedno mi skazuje največjo skrb in mi kaže vso svojo naklonjenost. A vse to, mislim da dela le zavoljo tega, da mi poplača ljubezen do njegovih hčerk.«

»Mislite?!« Izrekši pa vstane Desimir in pristopi k nizkemu drevescu ter mu začne suhe vejice podrezavati in trebiti. Dobro je bil opazil, da jezdi proti domu grajščak in da bode mahoma na mestu. In kaj bi rekel potém, ko bi ga našel pri Dragoslavi na samotnej klopici?! Skokoma je bil grajščak pri odgojiteljici; malo da se ga ni prestrašila.

»Kje pa ste Angela in Dorica, gospica Dragoslava?«

»Angelika slika na verandi, a Dorica se vadi na glasoviru,« odgovori mirno odgojiteljica. »Danes zvečer vam hoče nekaj krasnega igrati ter vam pokazati, kako je že napredovala.«

»Gospod oskrbnik, blagovolite mi poklicati hlapca, da mi odvede konja v hlev.« Desimir odide, a grajščak stopi raz konja in prisede k Dragoslavi, rekóč:

»Kaj pa vezete krasnega?! A ni to pismenka D?« Hipoma se grajščaku čelo zmrači in neka čudna slutnja mu prešine glavo in srce. Mislil je nehoté, da je to delo v darilo namenjeno gospodu Desimiru. Še le ko me Dragoslava zatrjuje, da dela vezilo zá-se in da je to njenega imena začetna črka, potolaži se na videz grajščak, ali v prsih mu ne premine

neljubi sum in slutnja. Bal se je, da se nagiblje Dragoslavino srce k drugemu bitju in da mu ona le zavoljo tega tako hladno povračuje njegovo udanost in srčno naklonjenost, ker ljubi — Desimira, njegovega oskrbnika ... Ta misel razvname grajščaka. Domišljal si je nehoté, da se shajata Dragoslava in oskrbnik, kedar njega ni domá. Redkokdaj je sicer zapazil, da govori ona skrivnostno z Desimirom, ali ljubeče srce najde tudi tam dovolj uzrokov, da postaja ljubosumno, kjer zdrava pamet niti sence o njih zaslediti ne more. Nevoljen opomni tedaj grajščak, ko je hotela Dragoslava vstati in se napotiti v grad:

»Kam pa se vam mudi, gospica? Ali nimate časa, malo z menoj na tem idiličnem prostoru posedeti? Ali vas je tako dolgo mudil gospod oskrbnik s svojimi pogovori, da morete zamujeni čas sedaj poravnati?«

»Tega ne, gospod grajščak. Saj se je oskrbnik le nekaj minut mudil pri meni. Sicer pa itak nikdar časa ne tratim s praznim govorjenjem; kajti čestokrat mi preteče po več dnej, da ne govorim z nikomer niti besedice kakor z drago Angelo in ljubo mi Dorico.«

»In tako je tudi prav, gospica,« pritrjuje grajščak. »Nekdanja vaša predstojnica in zaščitnica me je prosil, naj pazi moje okó na vas, neizkušeno gospico. To sem storil in hočm storiti, dokler bodete pod mojo streho in pri mojih hčericah. Neljubo bi mi torej bilo, ako bi se spuščali z oskrbnikom v daljše pogovore, kakor je treba. Ako vam primanjkuje družčine in tovaršije, hočem vam jaz sam delati kratek čas. Uverjeni smete biti, da se me neskončno udan in da storim za vas, kar zahtevate. Ali zdi se mi, da zavačujete navlaš in s premislekom, mojo naklonjenost, mojo živo — ljubezen!« Zadnjo besedo je jedva slišala Dragoslava, ali razumela jo je popolnoma. Zakaj po stezici sem prihitela je Angela, radostno kličoč po imenu svojo odgojiteljico in v roki vihtéč lepo risanje:

»Glejte, glejte Dragoslava, slika je gotova. Grad je narisano. Oče bodo imeli neskončno veselje z mojo risarijo, z njo jih iznenadim na njihov god.« V tem hipu pa stopi Dragoslava iz zatišja Angeli nasproti ter jo odvede na drugo stran. Grajščak obsedi sam na samotnej klopici. Slišal je Angeline besede, a ni se jej hotel javiti, da ne skali otroku nedolžnega veselja. Dolgo je zrl Radivoj za krasno, vitko postavo gospice Dragoslave. Ko mu izgine izpred očíj za košatim grmičjem in drevjem, pa potegne iz svoje listnice sliko, ktero je nosil vedno seboj.

»Redka izjema. Ta slika ne laže. Še lepša je Dragoslava v istini kakor na te podobi. In njeno srce?! Kdo ga razume, kdo mu pride na vse čute in misli, ki jih to bitje goji? Neskončna blagost seva z njenega lica, in tudi njeno srce kaže globok čut in neizmerno dobrotljivost ... Blaga in lepa je bila moja žena, plemenita v čutih in mislih, ponosna in samosvestna, kakor so le hčere slovanske, ali Dragoslava jo nadkriljuje v svojej nežnosti in lepoti. In ne vem, kako je to. Kedar koli jej pogledam v globoke, črne oči, zaiskri mi iz njih nezapopaden žar, ki mi prešine srce in dušo. In tedaj mi stopi pred oči óno bitje, kteremu v spomin se krstil — hčerko Angelico. Dà še več. Z nerazumljivo močjo vleče me

ná-se njeno srce, in ne morem si misliti, da bi ga izgubil kdaj iz svoje bližine. V pogovoru z njo in v njenej družbi čutim se zoper srečnega. Zadovoljnost mi polni dušo in srce, če jo slišim popevati milodoneče pesmi. Blago mi donijo njeni glasovi na uho in me zazibljejo v one rajske čase, ko sem še bil prost kakor ptica pod nebom in se veselil svoje mladosti ...

«

Iz tega premišljevanja vzdrami grajščaka trda stopinja oskrbnikova. Ne vedé, da najde Desimir svojega gospoda na tem tihotnem mestu, prestrašil se je, ko ga zagleda ondi vá-se zamišljenega. Sam je namerjaval malo tukaj odpočiti se ter razmišljati o svojej bodočnosti, a grajščak mu je nehoté uničil lepi namen. Oskrbnik hoče nadaljevati svojo pot, ali grajščak ga ustavi. Premagoval je srčne čute, in tudi Desimir je zakrival tajne svoje želje. Obadva sta mislila v tem trenutko na Dragoslavo, ali vendar je mirno tekla njuna govorica o vsakdanjih gospodarstvenih razmerah in kupčijskih zadevah. Kakor navadno ločil se je grajščak tudi danes od svojega oskrbnika prijazno in priljudno, ali srce njegovo ni čutilo več istega nagnenja in zaupanja do njega kakor poprej.

»Pa ne pridite prepozno z gore, gospod oskrbnik,« opomni še enkrat grajščak pri slovesu. »Razžalili bi mojo Dorico, ako bi ne bilo vas, njenega nekdanjega učitelja, pri koncertu, ktereга napravi na večer s svojo odgojiteljico.« To povabilo je oskrbnika iznenadilo. Ni bilo namreč pri Radivojevih navade, da bi se shajali na večer v salonu in se tam igraje in pojé razveseljevali. Dokler je še gospodinjila gospá grajščakova, bilo je dokaj veselja v gradu, ali odkar je ona spala pod hladno zemljo, uselila se je v grajščino bridka otožnost. In ta navad je še obstajala tudi sedaj. Le grajščak sam je včasih stopil v salon s svojima hčerkama ter poslušal divne melodije, ki jih je pela igraje na glasovir krasna Dragoslava.

Z nemirnim čutom pričakoval je tedaj Desimir onega večernega trenutka, ko zasliši blagodoneče glasove izvirajoče iz prsij svoje častilke. In rés prišel je toliko zaželeni čas. V lepo razsvetljenej dvorani sedeli so grajščak in oskrbnik pozno na večer pri okroglej, z dragocenimi knjigami in umetnimi vezili ozaljšanej mizi. Sredi med njima bila je Dragoslava. Dorica je igrala izvrstno nekaj lahkega na glasovir, in obča pohvala jej je donela po dvorani.

»Presrčno priznanje in neskončno hvalo izrekam vam, gospica Dragoslava, za vaš trud,« opomni grajščak ter jej stisne roki v znamenje svoje hvaležnosti. »Tebi, moje ljubo dete, pa podarim za tvojo pridnost srčen poljub.« Izgovorivši objame svojega otroka ter ga iskreno v čelo poljubi. Vse to pa je bilo tako prisrčno in odkrito, da se je videlo očito, kako globoko ginen je bil v tem trenutku grajščak Radivoj. Solza očetovske ljubezni in veselja mu je prisvetila v oči ..., ali vendar je vzdihol, globoko vzdihol, spomnivši se, da nimate več matere njegovih dragih hčerkici.

Dragoslava je razumela ta vzdihljej. Tudi ona nima več zlate matere, in bridka žalost in trpki spomini obsenčijo njeno dušo in srce. Ona povesi oči, in skrivnostna tišina nastane v dvorani. Tudi Desimiru se polotijo žalne misli. Ali on ne povesi očesa, temveč zre

neprestano in nepremično tja, na krasni obraz in v rudeče lice zapuščene Dragoslave. Njena bol sega mu do srca, njeni čuti prešinjajo tudi njegovo dušo. Vse bi storil za njo, nadomestoval bi jej očeta in mater, ako bi ne zavrnila njegove slabe — roke! Iz te tihote vzdrami družbo Dorica, rekóč:

»Ljuba Dragoslava, blagovolite nam pa sedaj vi nekaj zapeti! Bodete videli, gospod oskrbnik, kako krasno poje gospica.« Tej želji so se vsi pridružili, in vzlasti Desimirovi mili pogledi izražali so gorečo prošnjo, naj osreči Dragoslava s svojim zvonkim glasom njegovo srce. Ona se ni ustavljala, če je tudi pretresla njeno dušo bridka otožnost. Lahno prisede k glasoviru, in krasnodonéči glasovi odmevali so širnej dvorani. Schubertove melodije so zazibale naša paslušalca v one nadzemeljske kroge, ko se čuti človek prostega vse verig in težav, ko leta njegov duh breztelesen po neizmernih svetovih. Dragoslava je dopela. Glasovi so se razgubili v odmevajočej sobani, in smrtna tišina nastane v salonu. Duh grajščakov in Desimirov vrne se na zemljo s svoje navadne okove, ali njuni spomini se še vedno zibljó v zračnej višini. Pevka je očarala poslušalca, in jedva sta našla besed, da izrazita svoje globoko priznanje.

»Lepa je ta pesem in krasen vaš glas,« opomni grajščak. »In kako primerna je melodija besedam! »Dekliška tožba!« ... Kaj ne izraža vsega že beseda sama, in potém še ta napev!! Človek se kar utopi v žalne čute in spomine.«

»Kje pa ste izurili svoj glas, gospica,« vpraša Desimir, ko je utihol grajščak in je zopet nastala globoka tišina.

»Že od malih nog se vadim v petji. Naprej me je podučevala moja rajnka mati sama in od nje se moram reči naučila sem se največ pesnij. Prišedši na Dunaj v zavod, nadaljevala sem začeti poduk, a to le kedar in kakor se mu je spoljubilo — na svoje veselje in tudi žalost. Sedaj pa pojem redkokdaj in zdi se mi, da bodem v kratkem pozabila vse svoje pesni.«

»To bi bila neizmerna škoda, ako bi takov krasen glas obmolknol v vaših prsih ter se razveseljeval in blažil več človeštva,« odvrne nagloma in dvorljivo grajščak.

»Zakaj škoda? Ali razveseljuje neki moje petje človeštvo? Ravno nasprotno. Ono ga v žalost utaplja in mu greni življenje,« odgovori odločno umetnica.

»Ali petje blaži duh ter plemeniti dušo in srce, bodi si melodija otožna ali vesela,« opravičuje svojo trditev grajščak.

»Ali, gospica,« seže Desimir v besedo, »pesniki zlagajo i vesele pesni in glasbeni umetniki skladajo jim v krasnih primernih napevov. Mislite li, da ne razveseljujejo taki proizvodi človeškega srca?!«

»Dà, vesele pesni razveseljujejo človekovo dušo, to je istina,« pritrdi Dragoslava, »ali jaz

popevam le — žalostne pesni!«

»Kako to,« popraša jo radovedno grajščak.

»Ker sem se od svoje matere le žalostnih melodij in pesnij naučila. Moja rajna mamica je mnogo pela. Bila je glasovita pevka. Nekteri so jo celó oboževali zavoljo njenega krasnega glasu. Ali moja mamica pela je na svojem domu le žalostne pesni, in vsako melodijo, ktera je segala prav do srca, naučila je tudi mene na pamet. Tako se je navadilo v mladosti moje srce le na žalostne glasove in reči moram tudi na žalostno — življenje. Moja mati je bila kaj sentimentalna; globoka srčna žal je navdajala njeno dušo. V svojih srčnih bolečinah pa je pela, a to otožno prepevala, tolažéč in olajšujóč si z žalostinkami svojo nesrečno osodo ... po njenej smrti došla sem kot štirinajstletna deklica v zavod na Dunaj, in sedaj si lahko mislite, zakaj nisem mogla popevati veselih pesmic.« Globoko do srca je segla poslušalcema bridka osoda osamljene sirote.

»Veliko pesnej sem znala nekdej po svojej materi,« nadaljuje Dragoslava. »Ali človek pozabi mnogo v teku let in v trudapolnem življenji. Sedaj jih pojem le še prav malo, in med te se prišteva tudi Dekliška tožba in óna labudova pesem, ktero je moja nesrečna mati najrajši popevala.«

»Zapojte nam tedaj še eno pesem, gospica Dragoslava,« poprosi jo grajščak. »Potém vam ne nadlegujem več s svojimi prošnjami. Vidi se mi, da se vzbujajo v vašem srci prežalostni spomini, pozabite na preteklost svojo, kajti vam blišči zlata prihodnost nasproti!« Globok vzdihljeje se izvije dekliškemu srcu in prsij pri teh besedah. Dragoslava vstane, prisede h glasoviru ter zapoje žalostinko: »Smrt in deklica«.

Deklica: Dalje, dalje! Grozna bela smrt umakni se!

Sem še mlada; idi mene ne dotakni se ...

Smrt: Daj mi roko, nežna krasna stvar.

Sem predobra, da bi kaznovala.

Bodi srečna! Božji sem ti dar,

V rokah mojih bodeš mirno spala!

To je bila óna pomenljiva pesen, ktero je pevala Dragoslavina mati in izlivala v njo vse svoje tuge in bolečina. In v te melodije izlila je nocój tudi Dragoslava svojo srčno bol in vse žale spomine. Nepopisljiv učinek napravila je ta pesen na grajščaka. Nepremično se slonel v naslonjači, svetle solze so mu rosile po lici, prsi se vzdigavale, roke je položil na srce, in predno je Dragoslava končala pesen, vstal je grajščak ter zapustil dvorano.

Desimir in Dragoslava se osupneno pogledata, ne vedóč, kaj pomeni ta nepričakovan odhod. Menéč, da se vrne grajščak v dvorano, pričakujeta ga še nekaj časa, ali koga ni, poslovita se težkega srca. Dragoslava se podá z Angelo in Dorico v spalnico, Desimir pa gre na vrt, da si olajša v prostej naravi svojo dušo.

III.

Nemirna noč je sledila zabavnemu večeru. Grajščak je pričakoval, mu bode krasno petje njegove odgojiteljice razvedrilo strce, motil se je. V neskončno brezdno otožnih mislij in čutov pahnola je njegovo dušo Dragoslavina žalostinka. Tužne podobe mladostnih spominov stopale so mu neprestano pred oči. Zdaj se prikaže krasna deva, vitkorastla kakor Dragoslava, lepa kakor sloveča Hero v Abydu ali Črtomirova Bogomila. Nežno se mu nasmehne, podá mu ročico, prisede k njemu ter mu šepeče o človeškej sreči, o večno mladej ljubezni. Bila je to — Angela, a ne njegova hči, temveč ono bitje, katero je nekdanj osrečevalo mladega Radivoja z vso silo zmagujoče prve ljubezni. Vidéč to sliko pred svojo dušo, utopi se grajščak v preteklo mladostno življenje.

Pred petindvajsetimi leti stopil je mladi Radivoj, sin bogatega veleposestnika in grajščaka na Gorenjskem, v javno, burno življenje, prišel je iz dunajske vojaške akademije za častnika v svojo domovino, v glavno mesto slovensko. Blage čednosti so dičile mladega častnika. Kamor koli je došel, povsod so mu kazala nežna srca svojo nagnjenost. In kako bi tudi ne? Saj je imela i takrat krasna telesna postava, bogastvo in ime isti nepremagljivi upliv do ženskega sveta, kakor ga še kaže dandanes. Ali vsi goreči pogledi in ostre puščice mogočnih Amazonk niso premagale njegovega hrabrega srca. Šalil se je sicer z njimi, dobričal se jim in laskal njihovim starišem, ali kakor leta metuljček brez skrbi z ene cvetlice na drugo, tako brezskrbno in hladnokrvno plalo je Radivojevo srce v ženskej družbi. A tudi moški svet uklene se v jarem. Ta pa je s prva lahek in nežen, in moški ponos ga ne čuti, dokler mu ga mlajša devičja lepota in ljubezen. Angela, mlada pevka, očarala je Radivojevo srce. Rad je prenašal mladi častnik svoje breme; saj je bilo to bitje — srce njegovega življenja in cvet prve mladeniške ljubezni. Tajna pa je bila ta zveza, a tem bolj vesela in sladka.

Ali sčasoma pride vse na dan. Svet zvé za Radivojevo tajnost, in ženska zavist jame razglašati sramotilno novice o njegovej izvoljenki. Tudi stari grajščak, oče njegov, dobi poročila o sinovej skrivnej ljubezni, a to je bilo kakor ogenj v streho. Radivoj se sicer opravičuje, na ravnost zatrjuje, da postane Angela njegova tovaršica v življenji; češ vse železne verige in sile svetovne rte razrušijo in zdrobijo njune večne ljubezni. Ali zastonj. Ponosni grajščak se ne omeči, ker je bila krasotica ubožnega, mestnega stanú. Klečé je edini sin prosil jeklenega očeta, naj ne osramoti njegovega najdražjega bitja pred celim svetom, a zaman je točil svetle solze mladeneč v prvej svojej ljubezni. Železna sila in vojaška čast razsekala je vez njegovega srca. Kakor izruje hudournik o strašnej nevihti mladi hrastič s koreninami vred iz matere zemlje in ga zanese v planjavo, posuto s peskom, da obleži ondi brez življenja ter usahne v njem na veke rastilna moč: tako je mladega Radivoja iztrgala očetova roka iz naročja blaženej Angeli ter ga zagnala daleč tja prek ogerskih planin in ravnin v tuji, nepoznani svet. Kar čez noč došlo mu je povelje vojaško, da ima nastopiti novo službo v Lvovu v Galiciji.

Malo da ni zblaznela nesrečna Angela, ko je slišala strašno grajščakovo obsodbo iz ust predragega Radivoja. Polna je bila kupa grenkega strupa, katero ste morali izpiti v svojej mladosti ljubeči srci. Dolgo je jemal Radivoj slovó od svoje Angele, a napósled ga je moral vzeti. Sebój pa je še vzela na daljno pot v življenji vse žalne spomine in neminljive melodije one labudove pesni: » Smrt in deklica«, katero mu je prepevala v slovó nepozabljiva Angela. Skeleča rana v Radivojevem srci zacelila je tekom dolgih let in dnij. A nocój bila je z njegove srčne rane strgala zaceljeni obrunek Dragoslava s svojo, globokim čutom pevano pesnijo. Svetle solze v očeh so pričale, da mu tečejo novi toki črne krvi iz srca, a da se ne izdá, moral je zapustiti dvorano.

Nikdar ni več čul Radivoj ne duha ne sluha o svojej dragej Angeli. Iskal jo je po pismih, pozvedaval o njej po prijateljih svojih in znancih, a ni jej več prišel na sled. Le eno pismo prejel je še v svojem življenji iz njenih rok. In to Angelino pisanje čuval je kakor dragocen zaklad. Hranil ga je kot najžlahtnejši biser ter ga varoval vsakega človeškega pogleda, kakor bojéč se, da bi navadno človeško oko oskrunilo ta nenadomestljivi spomin njegove prve ljubezni ...

In sedaj vstane grajščak Radivoj ter pristopi k oknu. Bleda mesečna krogla je razlivala svoje mile žarke po tihej naravi. Kakor mrtva razprostirala se je gorenjska stran pred grajščakovo dušo. Vse je bilo tiho kakor v grobu, le šumeči valovi tihe reke Save gonili so svoj navadni ples ter motili skrivnostno tihoto.

»Dolgo te nisem videl potém, draga mi zemlja domača,« jame grajščak govoriti, gledajóč v belo mesečino. »Brez slovesa ločil sem se od tebe, oče, in še le tvoja smrt me je privabila nazaj v drago domačijo. Sebój pa sem tudi prinesel njen spomin ... in ne morem si kaj, nocój ga hočem zopet pogledati in pritisniti ga na svoje srce.« In kakor da bi zavidal blede mesečino, ki je jela sijati v sobo, kjer je bil skrit njegov zaklad, zastre okno, prižge luč in nató potegne iz dobro zavarovanega zaboja Angelino pismo z majhno podobico. Potém sede v naslonjač, vzdihne globoko, poljubi sliko in bere:

»Nežno moje dekletce, sad večne ljubezni in življenje mojega srca, položila je nemila smrt v hladno zemljico. Prisiljena sem poslati ti tako vest, nepozabljivi Radivoj. Nit najine vezi in ljubezni je pretrgana. Ne pozveduj nikdar več po meni. Sprejmi te vrstice kot zadnji moj spomin. S tem zagotavljam življenje lastnemu srcu! Z Bogom! Večno tvoja Angela.«

»Sto in stokrat sem že premišljal vsebino teh vrstic,« govori nató grajščak sam seboj. »Ali še danes, kakor pred dvajsetimi leti, temen mi je pisma pravi pomen. Nisem sicer ustregel njenim prošnjam, da bi ne bil popraševal po njej, ali vsi moji napori bili so zaman. Še tega nisem mogel dognati, ali že spi večno spanje njeno telo ali ne. Bral sem sicer — in dobro se še tega spominjam — pred sedmimi leti v javnih glasilih, da je umrla v Budapešti slavna pevkinja, Angelina po imenu. Na odru sredi med svojilni tovaršicami in igralci pela je neki, in kar naenkrat se zgrudi nesrečna umetnica ter jame bruhati kri.

Vse zdravniške umetnosti niso jej mogle ustaviti krvotoka, in ona je v kratkem izdihnola svojo dušo. Ime nesrečne pevkinje — saj je ono čuda slično mojej nekdanjej Angeli, — napotilo me je bilo takrat, da sem popraševal po osebi in razmerah umrle umetnice. Ali nikako poročilo mi ni doneslo dovolj razjasnila. In sedaj po teku dolgih let stopi mi na enkrat zopet njena podoba pred oči. Odkar je Dragoslava v mojem gradu, vzbujajo se mi z nova mladostni spomini. V mojem srci poganja kal goreče ljubezni. Nežno in mlado ni več drevo mojega življenja, to je ré; ali ono je tem močnejše. Niti vihar niti nevihta ga ne zdrobi, in brezskrbno se ga lahko oprime nežna mladika zapuščene Dragoslave. Od nocójšnjega večera se mi usmili to bitje. Njena temna osoda mi je segla do srca, in pesen labudnica, katero je ona pela nocój tako nežno in milo, predstavlja mi v njej nekdanjo mojo Angelo.«

V take misli in čute utapljal se je grajščakovo ljubeče srce, dokler ni zadremalo njegovo trudno oko in ga zazibale sladke sanje v nekdanjo rajsko mladost ... Visoko na nebo bila je že med tem priplavala polna luna. Hladna sapica je jela šumljati po drevesnih vršičkih in nočna rosa se je že vlegala na nežno cvetličje. Desimira je vzbudil ta hladni drevesni šum na samotnej klopici v grajskem parku. Sanjal je o svojej bodočnosti in sreči. Nató se napoti polagoma proti gradu; a ne da bi šel na ravnost, krene tja po stezici, ki vodi mimo okna Dragoslavine sobe. Visoka Desimirova postava je temno odsevala v belej mesečini. Kakor skrivnostna pošast približevala se je gradu med grmičjem in drevjem. To nočno prikazen pa zagleda že od daleč bistro okó gospice Dragoslave. Tudi njeno dušo je bil vznemiril nocójšnji večer. Dolgo je čuvala speči dragi dekletci, Doro in Angelo, a napósled pristopi nehoté k odprtemu oknu ter pošilja v krasno noč svoje otožne spomine. Že je mislila okno zapreti, ko je prvi piš zahlidel, ali hipoma zagleda temno moško postavo.

»Kdo je to?« misli si deklica, »ki hodi tako pozno po vrtu mirno gradú? Ali je grajščak sam ali — Desimir?!« Za zastor svojega okna se skrije plaho in opazuje nočnega pohajalca. Pri okvir pa prikazen obstoji ter pogleduje pazno v njeno sobico. Dragoslava spozna sedaj Desimira in vpraša polglasno:

»Kdo pa hodi tako pozno po vrtu?«

»Jaz sem, gospica. Ne bojte se. Vse je mirno po parku, le drevesno vršičje se maje ob nočnem hladu ter dela skrivnosten piš in šum. Prekrasna noč me je zvalila pod milo nebo. Tam na vašej klopici sem počival preišljujóč svoje življenje in osodo ... Ravno sem namenjen v grad. Ali mimogredé pogledal sem malo po vrtu, in opazivši v vašej sobi luč, krenol sem tokaj mimo. — Čudim se, da še bedite, gospica!«

»Preglobok utis je napravil ná-me nocójšnji večer, da bi mogla spavati,« odgovori tiho Dragoslava.

»Ne morem si razložiti, zakaj je moja pesen gospodu grajščaku tako globoko segla do

srca.«

»Tudi mene je ganol vaš tužni glas,« odvrne hitro Desimir. »li še globlje mi je pretresla dušo vaša osoda in žalostni vaši mladostni spomini. Prepolna je bila moja glava raznih mislij. Svetla noč in tiha narava mi je stoprav razvedrila srce. Iz moje duše je že izginola sedaj vsa otožnost, gospica. Čutim se zopet krepkega, da bi kljuboval vsem viharjem in nevihtam v življenji.« Izgovorivši pa stopi s peščene stezice in se bliža Dragoslavi. Visoka je bila oskrbnikova postava, ali vendar premajhna, da bi mogel kar z roko seči do okna. A ljubezen ne pozna nobene zapreke; ona razruši devet zidov ter preplava reke in morja, da pride do zaželenega smotra. Nevedé stal je Desimir na zidnem robu in slonel ob oknu. Dragoslava se prestraši drzne moške postave ter jo hoče pahnoti raz zidú, polglasno rekóč:

»Bežite, bežite. Kaj pa, ko bi vas kdo videl ali slišal govoriti o tem času z menoj?! Bog ne daj. Jaz sebi izgubljena, moja bodočnost je uničena!«

»Ne bojte se ničesa. Ura, je polnoči. V gradu počivlje vse, nikjer ni žive duše slišati ... Dolgo som že iskal onega trenutka, da morem govoriti z vami. Le nekaj besed, in takoj se poslovim.« Na celem životu je trepetala odgojiteljica, njene roke so se tresle kakor šiba na vodi. Ali v svojem srci je vendar čutila neko sladkobo; saj se jej je v tem hipu zdelo, da ni tako zapuščena in osamljena, kakor jesenska cvetlica na polji. Desimir jo prime za tresočo roko in jej šepeta sledeče besede:

»Odkar bivate vi pod to streho, izpremenilo se je moje življenje. Srečnega so čutim, kedar me zadene vaš mili pogled. Ali neskončna bi bila moja sreča, ko bi zaupali vi sebe in svojo osodo — mojej bodočnosti ... « V tem trenutku pa se vzbudi Angela in pokliče na glas gospico po imenu. Dragoslava iztrga hipoma svojo desnico iz Desimirovih rok ter pristopi skrbno in nagloma k dekletcu, oskrbnik pa izgine za grajskim zidovjem.

IV.

Mirno in tiho so tekli po zadnjem večeru dnovi na Radivojevej grajščini. Skoro nobene zunanje izpremembe ni bilo opaziti na naših treh znancih. Le grajščak je ostajal češče nego prej domá. Tedaj pa se je redkokrat pripetilo, da bi se bil oskrbnik tla tihem z Dragoslavo sam razgovarjal. A to je vzbujalo v Desimirovej duši neljubo slutnjo, da ga zalezuje grajščak ter odganja od njegove sreče. Ta sum pa je bil tem bolj opravičen, ker je Desimirovo bistro okó opazilo, da raste grajščakova udanost in ljubezen do Dragoslave od dne do dne.

Po zadnjem osodepolnem večeru ni grajščak z oskrbnikom izpregovoril niti besedice več o Dragoslavi. Pač pa je iskal sam vsako priložnost, da se približa odgojiteljici in z njo na samem govori. Iz tega uzroka morale so njegovi hčerki in Dragoslava večkrat zvečer v salonu igrati in peti. Desimira pa ni vabil odslej grajščak k takim domačim večerom. A zastonj so bile sladke besede Radivojeve, zastonj vsi njegovi obeti in pokloni; Dragoslava

je ostala hladna, njeno srce je bilo kakor brezčutno.

Nerazumljivo se je dozdevalo grajščaku, zakaj mu uboga sirota, zapuščena Dragoslava, odteguje svojo ljubezen. Dobro je vedel, da mu je sicer gospica neskončno naklonjena in udana in da skrbi za njegovi hčerki kakor prava mati; ali kedar koli je jel govoriti o svojej ljubezni do krasne deve, tedaj ga je pa ona nekako čudno pogledala s svojimi velikimi očmi, kakor da bi hotela reči:

»Jaz ne razumevam pomena vaših besed; srce moje ne čuti devičje, pač pa otročjo ljubezen do vas!«

Hladnokrvno prenašal je ta videz grajščak Dragoslavino brezčutnost. Mirno se je poslovil od nje, kažóč jej navlašč, da visoko spoštuje njeno deviško čednost in krepost. Ali v srci ga je mrzilo, da zavrača sirota — njega, bogatega grajščaka in veleposestnika. Večkrat je hotel zadušiti kal ljubezni do ponosne krasotice v svojej duši ter jej odločno pokazati, da je ona v njegovej službi in le priprosta odgojiteljica ... ali njegove moči so bile preslabe za takov sklep. Kedar je zopet zagledal njeno vitko postavo in zrlo njegovo okó v njen mili in nežni obraz, tedaj je znova vzkipela duša v grajščakovem telesu, srce je bilo premagano in uničen njegov sklep.

»Neka demonična sila je skrita v tej ženski,« rekel je dostikrat Radivoj samemu sebi. »V njenej bližini ne morem brzdati svojih čutov. Bojim se, da mi razburi glavo in srce do največje strasti. Dvakrat sem že čutil gorečo ljubezen v svojej duši, in kar mraz me pretresa, pomislivši, da utegne še v tretje stoglavna hydra objeti troje obistje. Tem hujše rane in bolečine pa bodo mučile moje srce, ako ne najde leka v medsebojnej ljubezni ... Ali proč nemile slutnje in prazni dvomi! Ona me mora ljubiti, Dragoslava mora biti — moja žena. Želje prve moje ljubezni se niso izpolnile, ker sem bil še mladoleten in volja mojega očeta trda kakor jeklo. Ali sedaj sem sam svoj gospod, in nobena človeška sila ne more preprečiti mojega sklepa.«

Na glas je že trkala tedaj strast ljubezni na grajščakovo srce. Radivoj je bil človek, v katerem so dolgo spali srčni čuti nerazburjeni; ali kedar so se vzdramili, zavladata je tem bolj njih moč v njegovih prsih. Vsa strast je prešinjala v takih trenutkih njegovo srce, in on je bil nesrečno bitje človeško, prepuščeno divjemu plesu sovražne osode. Ukovan v železne verige strastne ljubezni pa bi bil storil naš grajščak vse, kar je potreba, da doseže svoj namen. Zdrobil bi bil svojega tekmeca ter ga uničil, ne brigajóč se za svet in sodbo božjo. Ali na lastno svojo srečo ni še on nikdar imel niti poznaval nasprotnika v ljubezni. Le sedaj mu je zazijala nasproti ta nesrečna pošast, ki mu preti iztrgati ljubljeno bitje ...

Nekega jesenskega dne bil je oskrbnik Desimir z doma po opravkih. Grajščak pa je baš v tem času urejeval račune gospodarske. A nikakor ni mogel svojega dela dognati; kajti manjkalo je k temu nekega važnega zapisnika. Povsod ga išče, niti najmanjše stvari ni ostalo nepremaknene. Na zadnje si dá celó odpreti — stanovanje oskrbnikovo. In rés v

predelu njegove pisalne mize tičal je osodepolni zapisnik.

»Kaj pa je tó-le,« reče začudeno Radivoj opazivši med drugimi rečmi krasno vezeno listnico. Hipoma spozna v grajščak njej óno vezilo, katero je vezla Dragoslava nekdam v vrtu na samotnej klopici. Bila je to ista začetna pismenka D, katero je odgojiteljica v zadregi proglasila za svojo, ali v mislih je imela takrat ime Desimirovo.

»Tú tiči tedaj uzrok, zakaj zavrača Dragoslava mojo udanost!« opomni grajščak s tresočim glasom. In ne še zadovoljen s tem dokazom, odpre hlastno in strastno listnico, in tú zazre njegovo ljubosumno okó sledéče vrstice v majhnej vizitnici:

»V spomin medsebójne, nerazrušljive ljubezni poklanja svojemu Desimiru to vezilce do smrti udana, zvesta Dragoslava.«

Grajščaku se je stemnilo pred očmi, ko je čital te besede. Strast ljubosumne ljubezni je tako zavihrala v njegovih prsah, da so mu omagovale telesne moči. V naslonjač se zgrudi njegova ponosna postava. On si niti domisliti ne more, da ga rés zavrača — osaméla sirota, priprosta odgojiteljica. Razburjena duša njegova pa se polagoma vendar le uteši. Z neverjetnim zatajevanjem ubrzdal je konečno kipeče svoje strasti, a to le na videz in za nekaj trenutkov. Kakor da bi ničesar ne vedelo niti slutilo njegovo srce o Dragoslavinej ljubavi do Desimira, nadaljuje potém svoje delo in uredi potrebne račune. Ta dan je bil baš tretji, ko ni bilo oskrbnika domá. Stoprav četrti dan imel je priti domú, ali Dragoslavi je poročal, da se menda že vrne eno noč poprej. Mimogredé pa se hoče pri njenem oknu oglasiti. Do današnjega dneva ni še nikdo v grajščini vedel za tajno prijateljstvo med Desimirom in Dragoslavo. Skrivši se je pletla vez njunega srca, in le vrtne cvetlice in košata drevesa bila so priče medsebojne njunej ljubezni. Saj se pa tudi ni mogla želja ljubečih src kmalu uresničiti. Desimir je dobro čutil, da ne znore ostati v Radivojevej službi, ako se odloči vzeti Dragoslavo za ženo.

Treba mu je preje poiskati si pri kakem kmetijskem društvu ali bogatem posestniku novo, stalno službo. In tudi Dragoslava je ravnala prav premišljeno, hotéč odgojiti Radivojevi hčerki ter po dogovorjenih letih sprejeti zagotovljeno nagrado. Stoprav potém mislita si osnovati lastno svoje ognjišče. Tako sta se dogovorila pri svojej pametnej ljubezni Dragoslava in Desimir. Njuno življenje je bilo srečno in ljubeči srci popolnoma zadovoljni. Malo da ne vsak dan videla sta se naša prijatelja in navadno tudi govorila med sebój. Le eden mil pogled in prijateljski pozdrav zadostoval je njunej sreči. Kakor pa jastreb čestokrat razžene golobji parček ter do krvavega oskubi in okljuje krotkega goloba, a golobica je vesela, da uide ostrim krempljem neusmiljenega sovražnika, tako je i ljubosumna roka ljutega grajščaka Radivoja razdružila ljubečo našo dvojico.

Težko je že isti večer pričakovala Dragoslava onega trenutka, ko se prikaže pozno v tihej noči njeno ljubljeno bitje. Tri dni ni videla srca svojega življenja niti pila blagodejnih žarkov iz njegovega milega očesa. Bila je že ura polnoči, ali ona je še vedno slonela ob

oknu, pričakujoč Desimira da ga pozdravi. Temna noč je bila zavila hladna zemljo v svoje neprozorno krilo. Nikjer ni bilo videti nobene lučice, le z njenega okna je odseval velik sij ter razlival medle svoje žarke daleč tja po jesenskej prirodi in ovenelem vrtu. Ta luč naj bi Desimiru kazala pot in vidno pričala, da še bedi njegova Dragoslava. Ta sijaj pa je zapazil v temnej noči tudi grajščak Radivoj. Nemirno srce mu ni dalo počivati, in pozno v noči vedril si je še vročo glavo hodéč po grajskem koridoru v prvem nadstropji. Zdaj pa zdaj je obstal ter sumljivo gledal ob oknu slonéč v skrivnostno temoto. Čudno se mu je zdelo, zakaj še gori tako pozno v noči luč v Dragoslavinej spalnici.

»Gotovo pričakuje oskrbnika domú,« misli si grajščak ter ostane pri oknu, dokler se ta sumljiva bliščoba ne izgubi. Dolgo je slonel Radivoj ob zidu in se čestokrat nagnol nad okno pogledujoč, ali ne stoji kaka moška prikazen na vrtu. A vse zastonj. Mislil je že ostaviti stražo ter izročiti utrujeno telo gorkejši postelji, a kar na enkrat začuje trde stopinje nočnega potnika. Po stezici setu približevala se je človeška podoba, in čim bliže, tem bolj so odmevali krepki koraki. Bil je Desimir. Ves upehan in poten pride do gradú. Pred Dragoslaviniim oknom se ustavi.

»Ali še bediš, srce moje?« nagovori prišlec svojo prijateljico.

»Dobro došel, Desimir. Mislila sem, da te ne bode. Strah me je že bilo, da se ti je morda pripetila kaka nesreča. Strašno hudo je prej le skovikala sova nad mojim oknom, in groza me je obhajala zá-te.«

»Ne boj se zá-me, Dragoslava. Podaj mi roko. Lahko noč. Dobro spavaj, dragi moj zaklad.«

»Lahko noč, moje srce. Jutre na svidenje.« To izgovorivši zapre Dragoslava okno in ugasne luč. Globoka tihota nastane potém po obližji in tudi sova je prenehala skovikati.

V.

Visoko je že bilo drugo jutro priplavallo zlato solnce, ko se vzbudi Desimir. Dolga pot in težavno delo bilo ga je pretekle dni zeló utrudilo. Nikdo se ni čudil tedaj, zakaj ni on danes prišel k zajutreku na verando. Strežnica mu prinese kosilce v sobo. Polagoma in zadovoljnega srca vsede se k mizici, prižge si smodko ter ogleduje skozi okno čiste obrise julskih planin.

»Res krasen je ta pogled na naše veličastne gore in lepo stran gorenjsko. Neskončno dobro pa déne človeku pri tem pogledu še krasnejša misel, da je ta del — slovenska zemlja, biser lastne naše domovine. Kako srečen bi bil, ko bi mogel s tega mesta, s tega gradú občudovati ta zemeljski kras s svojo Dragoslavo!« Iz teh mislij vzdramijo Desimira

odmevajoče stopinje. On posluša, nekdo potrka na vrata. V sobo stopi grajščak Radivoj resnega obraza in nemilega pogleda. Desimir se ga malo da ne prestraši.

»Oprostite, gospod oskrbnik,« jame grajščak. »Neka važna zadeva privede me takoj zjutraj v vašo sobo.«

»Blagovolite se vستي, gospod grajščak,« in govoréč ponudi mu Desimir naslonjač.

»Hvala lepa,« odgovori pikro Radivoj ter nadaljuje stojéč: »Znano vam je, da me je prosila predstojnica dekliškega zavoda, iz ktereга je došla odgojiteljica mojim hčerkam, naj bodem zapuščenej siroti, gospici Dragoslavi, varuh in zvest zaščitnik. To sem jej bil ter jej ostanem, dokler bode ona v mojem gradu. Opazili ste tudi že, da sem odgojiteljici zeló naklonjen ter jej za njeno skrb in požrtvovalnost jako hvaležen. Da še več, moja želja je — storiti jo srečno ... « Rudečica in bledoba ste menjavali na Desimirovem lici. Život mu je trepetal, srce močno plalo, prsi vzdigovale se. Ali oskrbnik se je prelmagoval in — molčal. Po dolgem premolku nadaljuje grajščak s tresóčim glasom:

»In to srečo hočete zapuščenej siroti vi, dà vi sami uničiti!? — Ljubavne spletke ste začeli uganjati z njo ter jo odvrčate od mene. Vse mi je jasno kakor beli dan. Ko sem iskal včeraj računski zapisnik v vašej sobi, razodela se mi je kakor navlašč vaša spletká. In zvečer ko ste se vrnoli s pota domú, bil sem sam priča vašemu nočnemu pogovoru z Dragoslavo.« Pretresle so zadnje besede Desimirovo srce. Srd in gnev poloti se njegove duše. On je že imel ostro besedo na jeziku, ali grajščak ga ustavi rekóč:

»Stojte še malo! Dovolite mi izgovoriti, kar imam na srci. Najina pogodba se glasi še na poldrugo leto. Jaz pa vam izplačam danes vse, kar vam gre, in v treh dneh zapustite moj grad in naše obližje. Tako se stori konec nepotrebnim spletkam, in Dragoslava najde potém pod mojo streho svojo srečno bodočnost.« Možato je prenašal oskrbnik grajščakovo odločbo, dobro vedóč, da tú ne pomaga nikakšno nasprotje. On je le še gojil trdno upanje, da mu nikdar ne odreče zvestobe njegova Dragoslava. Mirno in odločno odgovoril je tedaj Desimir grajščaku:

»Uklanjam se vašej sili. Še danes zapustim grajščino in vašo sosedščino. Ali overjen sem, da o ljubezni ne odločuje železna sila, temveč le srce človeško!« Izrekši pa se prikloni grajščaku v slovó. — — —

Nekaj ur pozneje je že spravljal Desimir svoje imetje v zaboje ter urejeval zadnje račune. In prej nego je zatonolo žarko solnce, poslovil se je od svojih nekdanjih učenk, Angele in Dorice, in tudi od žalujoče — Dragoslave.

»Tebi izročam svojo srečo, nepozabljiva prijateljica,« govori. Desimir pri slovesu. »Ostaneš li trdna, kakor nebeški obok, v svojej ljubezni do mene, tedaj bodeš i vztrajala v prvem svojem sklepu. In potém pridem, kakor hitro mi bode sreča mila, in te

popeljem kot zvesto družico v svoje domovje.«

Z rosnimi očrni gledala je Dragoslava za Desimirom, ko jej je on še od daleč mahal z belim robcem v slovó. Ali ko je izginol up njenega srca v daljavi, zakrije si nesrečna deklica blede obraz ter se bridko razjoče. Dobro je vedela in proroško čutila v mladej svojeji duši, da se jej približujejo hudi dnovi srčnih bojev in strastij.

Plaho in pobito hodila je odslej Dragoslava po grajskem parku in njegovem obližji. Povsod je iskalo njeno okó izgubljeni zaklad, ali nikjer mu ni zabliščal nasproti svetel žarek njenega upa. Žalosten je pogled na jesensko prirodo, s ktere je izginol cvet in sad, in tužne misli se nam vzbujaajo v srci, ako gledamo v ovenelo naravo, ki je mrtva in brez vsake oživljajoče moči: a še tužnejši je bil pogled na Dragoslavo, ki je brez veselja in ne menéč se za svet in ljudi, tavalala po grajskem ozemlji. Čestokrat je stala na verandi po célo uro gledajoč v zeleno vodovje, kako je skakljaje in valéč se neprenehoma teklo naprej in naprej proti jugu v deželo njene mladosti. Kakor drevesni listič spustila bi se z verande na vodno površje in plavalala bi za njim, za svojim Desimirom ...

O takih trenutkih pa so jej stopili i mladostni spomini živo pred oči. Sto in stokrat je premišljala svojo preteklost ter se uglobila v one čase, ko je hodila s svojo zlato mamico ob Savine obrežji. In nehoté se jej je dozdevalo, da so tudi v materinem očesu zabliščale takrat bridke solze, ko je ona prstom kazala njej, malej deklici, na to-le grajsko zidovje. V tugi in žalosti tekli so Dragoslavi prvi dnovi in tedni po težkej ločitvi. To je opazil tudi grajščak. Nalašč pa se je izogibal sedaj njene tovaršije ter ni nikdar odgojiteljice povpraševal, zakaj in po čem tako žaluje. Pregloboko ljubezen je čutil za njo v svojem srci, da bi jo bil mogel še žaliti s takimi besedami. Dà on je celó na videz zakrival svojo nagnenost do nje, hotéč dokazati s tem, da ni zgolj ljubosumnost pregnala Desimira iz njegove grajščine. Pač pa jej je vedno še kazal ono milost in udanost, ktero sploh skrbni oče skazuje odgojiteljici dragih mu hčeric. Dobro je poznavaal grajščak ženska srca in njih slabosti. In kakor druga ženska bitja, tako si je mislil tudi Dragoslavo:

»Preteče-li nekaj časa, tedaj se pomiri i njeno srce. Ona pozabi sčasoma na prijetne spomine prve ljubezni, kakor se to tudi pri sto drugih zgodi. V svojem srci pa bode čutila potém neko praznoto, in tedaj se z vso močjo dekliške ljubavi oklene moje ponudbe!« S to mislijo v glavi pričakoval je Radivoj prilike, da se jej more z nova prikupiti. Za to je bil kakor navlašč prihodnji božič pripraven. In rés grajščak podari jej za božičnico dragocéno okrasje in z briljanti nasajen medaljon. Branila se je odgojiteljica tega darila. Ali ker bi naj ono po grajščakovih besedah bilo le v znak njegove hvaležnosti, vzame ga napósled radostnega srca. In ktera gospica ali ženska sploh bi se ne veselila takega darú?! Ni ga skoro pose solncem mladega ženskega bitja, na ktero bi bliščeče zlato in briljantni lesk dobrodejno ne uplival. In tudi Dragoslava je rada gledala to očarujočo dragocenost. Vzlasti briljantni medaljon je ugajal njenemu očesu. Takoj je déla vá-nj drago jej sliko in nosila vedno ta lišp okoli belega vratú. Nehoté prikupila se je s tem Dragoslava grajščaku. Mislil je Namreč, da nosi ona v medaljonu njegovo sliko, ktero jej je bil že pred pol letom

podaril v spomin. To opogumi Radivojevo srce, in on se jej jame z nova, a s tem večjo odločnostjo približevati. Dragoslava se je kazala uljudno in prijazno. To pa je popolnoma očaralo grajščakovo srce, in on sklene tedaj na ravnost razodeti jej svojo ljubezen.

Bilo je nekega večera, ko potoži Angelica, da jo glava boli. Ostala je torej v postelji, in Dragoslava jej je delala kratek čas. Pri večerji sta bila nocój v jedilnici le Dora in njen oče grajščak Radivoj.

»Ali še Angelo hudo glava boli?« vpraša oče Dorico, ko sta končala večerjo.

»S prva je zeló tožila in jadikovala, ali pred večerjo me je prosila, naj ti povém, da bi prišel malo k njej pogledat; rada bi ti rekla: Lahko noč!«

»To je prav. Pa pojdiva takoj k njej. Tukaj je nama samima itak predolg čas.« Po teh besedah vstane grajščak in obadva se napotita v dekliško spalnico. Dragoslava jo sedela pri Angelinem vzglavji ter božala bledolično dekletce. K njej prisede grajščak. Oče in odgojiteljica sta si prizadevala, da kratkočasita bolno deklico. Po kratkih povestih in o različnih pogovorih pa se napósled utruji mladini duh in telo. Dorica se spravi v posteljco, in tudi Angela zatisne oči.

»Zdaj se pa morava tudi midva odstraniti, gospica,« opomni grajščak; »sicer bi lahko najin pogovor vzbudil dekletci.« Izgovorivši stopita v odprto, stransko sobico in prisedeta k lepo izrezljanej mizici, pokritej z drago preprogo.

»Ali mislite, gospica, da je Angelino zdravje v nevarnosti?«

»Jaz upam, gospod grajščak, da je že jutro vse dobro,« potolaži ga odgojiteljica.

»Odkar mi je moja nepozabljiva soproga nenadoma zbolela in kakor bi luč upihnil, umrla, bojim se najmanjše bolezni v svojej hiši. In vedite, moja žena je bila močna in cvetóča kakor življenje, a vendar jo je smrtna kosa na prvi mah pokosila.«

»To je bila pač za vas in vaši hčerki neizmerna nesreča. Globoko, v srce usmilite se mi nežni dekletci.«

»Ali pa mene ne omilujete, gospica?« pristavi urno grajščak.

»Vas da bi omilovala?! Zakaj pa! Mož in to še bogat grajščak dobi si lahko žen, kjer in kakoršnih hoče. Ali dekletci ne dobite več prave matere, ampak le zavidno mačeho, ki bi ne imela srca do njiju in ne poznala milosti.«

»To me ravno zadržuje, gospica, da se še nisem oženil,« odvrne grajščak. »Vém, da si lahko izberem lepih in tudi bogatih gospic, ali znano mi je predobro, da ljubijo one le moje bogastvo, sovražijo pa skrivši moja nežna otročiča. Ljubezen do mojih otrok mi ne

dopušča, da bi ju prepustil hudobnej mačehi. Le éno žensko bitje poznavam, ki čuti globoko ljubezen do mojih hčeric. Le éno žensko srce bi še utegnolo biti na svetu, ki bi moglo imenovati se moja žena ter biti ob énem tudi prava mati mojim hčerkam ... «

»Zakaj si pa ne poiščete ta uzor, gospod grajščak, in zakaj ga ne privedete v grad svoj, sebi in svojim hčerkam v srečo in korist?«

»Vi vprašate, zakaj, gospica Dragoslava?« odvrne Radivoj ter jej milo pogleda v oči. A ta pogled je trenutkoma razkril odgojiteljici ves pomen grajščakovega govora. Ona spozna, kam meri ost njegovih besed. Rudečica oblije njeno krasno lice, srce jej polje, kri jej bije kakor kladivo po žilah. Jedva se premaguje, da ne izda svoje zadrege, in povesi plaho oči v umetno izdelano preprogo. Po kratkem premolku nadaljuje grajščak:

»Našel sem že ta uzor, privedel ga tudi pod svojo streho, da to bitje je že postalo druga mati mojim hčerkam, ... ali ... moja žena še ni!« Hitro in razburjeno govoril je Radivoj te besede. Pričakoval je odločilen utis. Ali Dragoslava še zre vedno nepremično pred se. Niti ganola ni svojega vitkega života, in kakor brezčutnemu bitju udarjale so jej grajščakove besede na uho.

»Vi molčite, gospica, in mi niti ne pogledate v oči? Ne razumete-li pomena mojih besed?«

»Nepričakovan je bil vaš govor,« odvrne mirno in počasi Dragoslava, ne da bi pogledala grajščaku v oči. »Tako nenadoma so prišle vaše besede, da ne morem slediti njih pomenu. Tema, se mi dela pred očmi, in gosta megla zakriva vaše misli mojej slabej pameti.«

»Dovolite, gospica, da vam povém jasno in odkrito, kar mi srce teži.« Pri teh besedah pa jo prime za tresočo roko in nadaljuje:

»V vašej osebi, Dragoslava, našel sem óno žensko bitje, po katerem že dolgo hrepenim. Vi ste mojima hčerkama skrbna zaščitnica in prava mati. Neskončno ljubezen skazujete njima, in za to ljubav postalo vam je i moje srce hvaležno. Dolgo že gojim v svojej duši srčno udanost do vaš in nocój vam odkrito razodenem svoje želje: Dragoslava, postanite mi tovaršica v življenji, kakor ste bili do sedaj skrbna znati mojim hčerkam!« Skrivnostna tihota zavлада po teh besedah v sobi. Dragoslava se zgane in iztrga nevedé desnico iz grajščakove roke. Kar je že dolgo pričakovala, to je prišlo sedaj hipoma na dan. Grajščakova odločna beseda je sicer v njenem srci vzbudila veliko spoštovanje do njega; njegov pošteni in laskavi predlog jo je kar osupnol, ali srčne, dekliške ljubezni niso vzplamtile v njenej duši njegove besede. Kakor če ugasne močna nevihta slabo lučico ter zaduši tlečo iskro, da ona na veke zatemni, tako pusto in temno postalo je kar hipoma v Dragoslavinem srci. Misel, da bi morala zadušiti gorečo ljubav do Desimira, odpovedati se najdražjemu bitju in postati nesrečna žena bogatega grajščaka: ta misel in čut pretresel je njeno dušo. Previsoko je cenila ljubezen zlate mladosti, da bi mogla njeno majhno,

skromno poslopje razrušiti ter sezidati potém na razvalinah njegovih ponosno palačo. Iz takih mislij vzdrami grajščak odgojiteljico rekóč:

»Kaj pomišljate, Dragoslava? Ali je tako težko dati odgovor na moje besede? — Sicer pa vam rad dopuščam, da si stvar nekoliko premislite ter mi izrečete svoje mnenje jutre zvečer.«

»Ne, gospod grajščak. Vaše odločne, poštene besede zasluži jo odkritosrčen odgovor,« pristavi résno Dragoslava, pogleda mirno grajščaka v žareče oči in nadaljuje:

»Ne tajim, da so me osupnole vaše besede. Ali moje srce in moja vest mi takoj narekujeta, kar mi je odgovoriti. Neki notranji čut mi glasno veli in me neprenehoma sili, povedati vam brez vseh okolišev, da ne morem — izpolniti vaše želje. Jaz čutim dobro, da bi bila preslaba prenašati tako srečo. Zatorej jo pahnem daleč od sebe. Človek naj nikdar več ne poželi kakor to, kar more prenašati. Jaz sem osamela sirota. Nimam matere niti ne poznam očeta. Kot nežno cvetlico posadili so me v veliki svetovni vrt; tú sem vzrastla, da živim sama brez tuje pomoči. Kakor pa si v vrtu nežni cvet ne želi, da postane močno drevo in se šopiri med mogočnimi debli, tako tudi jaz ne iščem bogastva po gradovih in bliščečih dvoranah. Temveč skromno bi rada živela, a to srečna in zadovoljna. In to srečo bi si rada zagotovila sama, a ne prejela je iz drugih roka. Lahko bi se sicer zgodilo, da izgine ona kakor pene na vodi iz mojega obližja. Prava sreča ne dojde človeku od zunaj, ampak on jo nosi v sebi. Iz človeškega srca žari večna njena gorkota ter oživlja kakor blaženi solnčni žarki mrzli zunanji svet.« Grajščak je dobro razumel prilike in prispodobe v Dragoslavinem govoru. Njeno skrito mnenje postalo mu je jasno in svetlo. Ali on se ne dá ostrašiti in jej takó-le odgovori:

»Vaša osoda, Dragoslava, sega mi že od nekdej globoko do srca. Sedaj pa še le vidim, da ste morali biti enkrat jako nesrečna. Sicer bi se ne bila v vašem srci ukoreninila taka misel, da bi se čutili vi preslabo, prenašati srečo, ktero vam ponuja grajščak Radivoj!«

»Jaz, da sem bila enkrat nesrečna, gospod grajščak?!« odgovori nagloma odgojiteljica, pogleda mu žarno v oči in nadaljuje zgovorno:

»Žalostnega in otožnega srca bila sem rés čestokrat, ali nesrečna ne. Sedaj še ne poznam nesreče razvèn one, da sem izgubila mater. Ali osoda moje matere me živo opominja, naj ne segam previsoko in naj le v sebi iščem svojo srečo. Sicer me zvrto glavi kakor njo bog ljubezni v neizmerni propad.«

»Varujte se, Dragoslava, da ne uniči tudi vam bog ljubezni vaše sreče. Zdi se mi, da vas leta odganja od mene!«

»Ako bi poznali mojo mladost in osodo moje matere, ne govorili bi tako, gospod grajščak,« pristavi resno gospica. Ta opomba pa vzbudi v Radivoji veliko radovednost, in

on jo tedaj poprosi, naj mu naslika svoja mladostna leta in predoči nemilo osodo svoje matere.

»Poslušajte torej, gospod grajščak, in potem sodite, ali ni moje mnenje o človeški sreči opravičeno. Odkar se zavedam življenja živela sem pri svojej materi do njene nagle smrti. Sprva sve bivali v Zagrebu. Očeta nisem poznala. On mi je, kakor je trdila mati, umrl, ko sem bila še dete v zibelki. Čestokrat mi je pravila o njem. Vsakokrat pa so jo oblike solze, kedar se je zmislila ná-nj. Neizrečeno ga je morala ljubiti. Najino stanovanje je bila majhna sobica, kajti prav skromno sve živeli. Mati je bila pevka ter po hišah podučevala gospice v petji. S tem je redila mene in sebe. Enolično je bilo to življenje. Le o poletji v počitnicah se je mati malo oddahnola. Šli sve ta čas v Ljubljano in ondi sve se sprehajali po košatih drevoredih in krasnej okolici. Večkrat sve si tudi šli ogledovat lepo stran gorenjsko, Bledsko jezero in dolino Bohinjsko. Spominjam se še, da mi je mati na svojih potih kazala lepo Radivojevo grajščino, in baš ti spomini so me odločili, da sem sprejela vašo ponudbo ter zapustila stolico cesarsko.«

»To me veseli, Dragoslava, da že tako dolgo poznavate moj grad,« pristavi grajščak. »A neizrečeno bi bilo moje veselje, ko bi se odločili, vse žive dni ostati pod mojo streho. — Ali blagovolite nadaljevati. Zanima me vaše mladostno življenje.«

»Tako je teklo leto za letom. Moja mati je bila jako sočutna. Malo je govorila, a veliko mislila. Dostikrat sem jo videla, da je jokala in točila grenke solze. Popraševala sem jo po uzroku njene žalosti in srčne tesnobe, ali ona mi ni tedaj odgovorila, temveč vzela me je v naročje, jela me božati in poljubovati, stiskala me na vroče svoje srce, a potem se je še hujsje razjokala na mojih prsiah. Ko se je pa zopet utešila ter si pregnala otožne misli, tedaj pa vstane, stopi h glasoviru ter zapoje tužne melodije Schubertove pesni: »Smrt in deklica«. In s to pesnijo tolažila si je svoje srce do smrti.« Dragoslava preneha, svetla solza zalije njeno milo, veliko okó. Mladostni spomini so jo prevzeli, in njen duh se zamisli v temno preteklost. A tudi na grajščakovo srce napravile so njene besede globok utis.

»Čudno naključje to,« misli si Radivoj, spomnivši se, da si je tudi njegova nesrečna Angela s to pesnijo lajšala srce in dušo. »Ali to je sevéda brez vsakega pomena,« pristavi si v mislih grajščak; »češ vsako otožno srce išče v tužnih melodijah svojo uteho.«

»Tako je postala tudi moja mlada duša otožna pri žalujočej materi,« nadaljuje Dragoslava in si obriše svetlo solzo iz očij. »Na enkrat pa se izpremeni najino skromno življenje. Moja mati pride za pevko k operi v Budapešti. Krasna je bila ta služba in ugodno velikomestno najino življenje. Vabili so mater in mene v bleskeče dvorane, ponujali jej roko bogati kavalirji in obetali ljubezen ponosni plemenitaši. Ali moja mati je ostala hladna, njeno srce brezčutno. Prišedši po takih veselih večerih domú pa se je ona, ne vé m zakaj, na mojih prsiah razjokala in zopet zapéla svojo labudnico. Ali dnevi njenega življenja bili so šteti. Igra in petje na odru je hudo potrlo njeno slabotno teló ... Nekega večera prinesó jo z gledališčne odra na pol mrtvo domú ... V kratkem se pretrga nit

njenega življenja, in jaz sem bila sama brez matere in očeta, zapuščena od vseh ljudi na svetu ... « Tú obmoljne Dragoslava, vzdihne globoko ter pogleda grajščaku pomenljivo v oči.

»Zakaj pa je zavračala vaša mati ponudbe bogatih plemenitašev?« popraša grajščak radovedno.

»Zató ker je že nosila v svojem srci sliko najdražjega jej bitja,« odgovori odločno Dragoslava. »Na smrtnej postelji mi namreč nesrečna moja mati razodene svojo srčno tajnost. Bila sem sicer tedaj še le štirinajstletno dekletce, ali materine besede donijo mi še zdaj po ušesu.«

»Dobro vem,« rekla je mati, »da se moram ločiti od tebe, ki si mi bila edini moj zaklad in veselje v življenji. A predno zapustim dolino solz, hočem ti razkriti, kar čuvam v srci. V nežnej mladosti, ko jame v deviškem srci tleti ogenj ljubezni, zažari tudi v mojej duši iskra prve ljubavi. In ona vzplamti do žarečega ognja, ki objame v medsebojni ljubezni dvoje ljubečih src. Nepremagljiva je, pravi jo ljudje, moč prve ljubavi. Tudi jaz in moj častilec, mlad častnik, sin bogatega grajščaka, verovala sva v to besedo kakor v božje razodetje. Sreča moja se ne dá popisati; le to ti povém, da je bila ona tolika, kakoršne si ti, Dragoslava, nikdar želeti ne smeš. Neizmerna sreča moje prve ljubezni pa me je pahnola v neskončno brezdno nemile osode ... Z železno silo iztrgali so obljubljenega mi tovariša iz mojih rok. Osramotili so mene pred svetom. Bila sem sama in zapuščena. Le ti, moje nežno dete, ostalo si mi edino, ki mi je blažilo življenje in mi lajšalo težko osodo. Tvojega očeta sem neizrečeno ljubila in še sedaj, ko so mi približuje bela smrt, čuti moje srce neusahljivo ljubezen do njega. In ta ljubav je bila óna moč v mojem srci, ki je vsako ponudbo bogatih plemenitašev ponosno zavračala.« Pri teh besedah je še zaiskrilo okó moje matere, iz njega je odsevala neskončna miloba in videla se blažena ljubezen do mojega očeta, ki je polnila njeno dušo. Po dolgem premolku nadaljuje bolnica oslABLJENA svojo izpoved:

»Tvoj oče še živi, Dragoslava, ali ti in jaz ne živive več zá-nj. Moj život položi jo kmalu v hladno zemljo, a tvoje teló ... počiva že dolgo — v temnem grobu « Začudjena pogledam pri teh besedah svojo mater. Ona pa me prime za roko, potegne ná-se in šepeta:

»Da sem rešila sebi in tebi obstanek in življenje, proglasila sem te — za mrtvo — tvojemu očetu. Veliko svoto zlatega denarja položil je ponosni grajščak, oče tvojega očeta, v mojo roko, ali le s tem pogojem, da ne iščem nikdar in ne poprašujem nikjer i nikoli po njegovem sinu, tvojemu očetu. Le éno pismo mu še smem pisati, a v njem pa moram naznaniti, da je sad prve ljubezni padel z drevesa ... izgubivši moč življenja.« Grajščak Radivoj si niti ni upal dihati. Sapo mu je jemala vsaka beseda, katero je izgovorila Dragoslava. Strašna slutnja prešine njegovo dušo, Život mu trepeče, roke se tresejo. Z vso močjo sega po sapi, da si dihajóč olajša srčno tesnobo.

»Dalje, dalje!!« zakriči nevedé in razburjen, ko je prenehala Dragoslava pripoved.

»»To svojo prisego in obljubo,« tako jo nadaljevala moja mati, »sem in jo bodem držala do smrti. Strašna je bila moja obljuba. Neizmerno veliko sem zaradi te prisege trpela na svetu, in le pogled na tebe, Dragoslava, in misel na srečno bodočnost tvojo pomagala mi je, da ni preminolo moje življenje. Nimam bogastva, da ti ga zapustim, a vendar se ločim lahkega srca od tebe. Velik del onega zlatá, za koje sem morala zatajiti tebe, moje dete, dojde ti v roke po mojem odvetniku. S tem zakladom bodeš se lahko vzgojila ter si utrdila življenje, ali ne pozabi nikdar, da so isti denar močile solze in kri nesrečne tvoje matere. Ako hočeš biti srečna; očeta ne išči nikdar. Ti si že davno mrtva za njega. Da ga pa spoznaš, podam ti v slovo njegovo in mojo sliko ter pisma, ki sem jih kot največji zaklad čuvala do smrti. To ti naj lajša življenje in te naj spremlja po svetu!«« — — —

Smrtna tišina nastane po zadnjih besedah. Kakor da bi sedaj umirala Dragoslavina mati, tako slovesna tihota se je širila po sobi. Vse je tiho in mrtvo, Dragoslavina duša otožna, Radivojevo srce pobito in strto. Srpo pred se gledajóč mrmra nevedé grajščak té-le besede:

»Enaka osoda zadela je tudi moje — Angelo!«

»Kaj ... vašo Angelo? Ktero Angelo? Tudi moja mati zvala se je — Angela ... Ali mari poznate to sliko?« Govoréč pa iztrga Dragoslava briljantni medaljon z belega vratú, otvori ga in pokaže grajščaku krasno podobo: cvetóčo Angelo in mladega Radivoja. Ves omamljen in kakor da bi mu zapiralo sapo, seže grajščak omahujé po sliko, stisne jo krčevito na prsi, a potém omahne ves zmočen v naslonjač. Kakor mrtev leži nekaj trenutkov, ne gane se niti ne dahne. Naposled pa se vendar vzdrami, pogleda še enkrat na sliko in jo poljubuje šepetajóč:

»To je moja Angela, moja Angela!« Kakor okamenela stoji Dragoslava pred grajščakom. Strašen utis delal je na njeno dušo boj, ktereга je bílo srce Radivojevo. Temna slutnja in groza prešinja njen život. Ali predno se nje glava razvedri in zberó v njej mirne misli; stopi že grajščak pred njo in jo vpraša kažóč jej sliko:

»Je-li to vaša mati? Jeli vaša prava mati — moja Angela? In poznate-li to moško podobo?!« V neprozorno meglo bil je zavít Dragoslavín pogled, in ona ni slike spoznala.

Zatorej reče grajščak: »To je živa slika moje mladosti, in to nežno žensko bitje — moja prva ljubezen!« Izgovorivši objame Dragoslavo in se bridko razjoče na prsih ... lastne svoje hčerke. — — —

Vse, kar je že davno želel Radivoj zvedeti v svojem življenji, prišlo je v sledečih trenutkih na dan. Dragoslava mu je povedala, kar je znala o življenji in tajnostih svoje matere. Izjavo svojo pa je potrdila po pismih in listinah, ktere je bila od matere na smrtnej

postelji prejela v spomin. Bila so to pisma mladega častnika Radivoja. Jasno so pričala, kako neizrečeno je ljubil ta mladeneč Dragoslavino mater. Le železna roka in neizprosljiva strogost njegovega očeta ločila ga je na veke od nje. Neovrgljiv dokaz pa, da še v naši Dragoslavi živi Angelino in Radivojevo bitje, bil pa je krstni list in lastnoročna listina starega grajščaka Radivoja. Ta je pričala jasno, da je on izročil Angeli veliko svoto zlatá in srebra, a ona se je zavezala, da ne bode nikdar po njegovem sinu, proglasivši mu dete za mrtvo, popraševala niti poizvedavala po njem.

»Strašna je bila osoda moje Angele!« vzdihne napósled grajščak. »Sedaj še le spoznam, kako kruto in nečloveško je ravnal moj rajni oče z njo. Ali Bog mu odpusti. Jaz hočem sam po svojih močéh popraviti to njegovo in svojo pregreho ter poplačati tebi, Dragoslava, kar dolgujem na veke tvoje mater. Vest me je pekla in neznosna tesnoba, kedar koli sem se zmislil na svojo drago Angelo. Iskal in pozvedaval sem po njej na daleč okrog, a vse je bilo zastonj. Le enkrat sem jej bil nevedé na pravem sledu, in to tedaj, ko sem bral po časopisih, da je nagloma preminola znamenita pevka Angelina v Budapešti. Neka notranja slutnja mi je pravila, da je to nekdanja moja Angela, ali kaj pravega zvedeti o njej, ni mi bilo mogoče. To me je pa neizrečeno bolelo v srce. Vse, kar me je spominjalo na njo, segalo mi je po tem še globje do duše. In tako ti bode razumljivo, zakaj mi je tvoja pesen: »Smrt in deklica« zvalila grenke solze v oči in da sem same otožnosti moral takrat zapustiti dvorano. Od tistega trenutka me je pa tudi neka čudna, nezapopadna moč vezala na tvoje srce. Menil sem, da ne morem živeti brez tebe. A krivo sem tolmačil ta čut. Mislil sem, da je to srčna moška ljubezen. Moje duše se je bila polastila ljubosumna strast, in Desimir, kteremu sem videl udano tvoje bitje, moral je izpod moje strehe. Odpusti mi, Dragoslava, da sem s tem tako globoko žalil tvoje ljubeče srce. Bodi moja prava hči in slajšaj si z Desimirom življenje svoje na mojej strani. V srci mi tli goreča iskra očetovske ljubezni do tebe.«

Z milim glasom govoril je Radivoj zadnje besede. Tako govori le pravi oče, a ne ponosni grajščak. In ta njegov glas je prijetno udarjal na nežne strune Dragoslavinega srca. Deklica se oklene najdenega očeta in od samega veselja in otroške radosti razjoče se na njegovih prsih. Bila je sedaj srečna, kakor je malo človeških bitij na svetu. In to srečo še uživa Dragoslava neskajeno na strani svojega soproga Desimira, grajščaka in solastnika Radivojevega veleposestva.

About this digital edition

This e-book comes from the online library [Wikisource](#)^[1]. This multilingual digital library, built by volunteers, is committed to developing a free accessible collection of publications of every kind: novels, poems, magazines, letters...

We distribute our books for free, starting from works not copyrighted or published under a free license. You are free to use our e-books for any purpose (including commercial exploitation), under the terms of the [Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0 Unported](#)^[2] license or, at your choice, those of the [GNU FDL](#)^[3].

Wikisource is constantly looking for new members. During the realization of this book, it's possible that we made some errors. You can report them at [this page](#)^[4].

The following users contributed to this book:

- Patricija dokl
  - Karin90.peternel
  - Neza Pahovnik
  - Anita H.
  - Mhladnik
  - Dbc334
  - Mojca Pipan
  - Hladnikm
  - Boris23
  - PatríciaR
  - Patricia
  - Ivana Vekjet
  - Rocket000
  - AzaToth
  - KABALINI
  - Ftiercel
  - Bromskloss
  - Tea Erjavec
  - Tanja
  - Sarang
  - Tene~commonswiki
  - Bender235
-

-
1. [↑ http://wikisource.org](http://wikisource.org)
  2. [↑ http://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0](http://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0)
  3. [↑ http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html](http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html)
  4. [↑ http://wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptorium](http://wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptorium)